

Het lezen van Franse boeken

De didactiek en daarop stoelende leergangen zijn onderhevig aan mode, maar het lezen van een boek blijft het lezen van een boek, en in mijn lange onderwijsloopbaan blijkt dit zo ongeveer het enige stabiele element te zijn geweest.

Nu vormt het lezen van Franse boeken door leerlingen voor henzelf én voor hun docenten in toenemende mate een probleem. Dit artikel gaat in op de problematiek en doet suggesties voor een mogelijk succesvolle aanpak.

Onder lezen wordt hierna verder verstaan het lezen van boeken en boekjes, in de praktijk veelal verhaaltjes en romans, al zijn andere teksten, ook niet-fictionele, mogelijk. De vreselijke uitdrukking 'kilometers maken' zal de lezer niet tegenkomen. Deze impliceert immers een lange, vervelende tocht, terwijl het juist de bedoeling is dat de leerling, goed begeleid door zijn docent, een gevarieerd parcours aflegt.

Problemen van de leerling

Waarom ziet de leerling vaak als een berg op tegen het lezen van boeken, al dan niet voor een verplichte lijst? Waarom neemt hij zijn toevlucht tot vertalingen en uittreksels of laat hij het er helemaal bij zitten? Voornamelijk uit gebrek aan tijd, taalkennis, leeservaring en (soms) belangstelling.

Want anders dan 50 jaar geleden heeft de leerling nauwelijks rust en tijd om te gaan zitten lezen: in onze jachtige wereld, waarin voortdurend activiteiten gaande zijn, heeft het passief kijken naar de televisie waarschijnlijk de functie van het lezen overgenomen, namelijk rustig zitten en ontsnappen aan de werkelijkheid.

En met wekelijks twee keer 40 minuten effectieve les is de progressie in taalbeheersing minimaal. Bovendien leest Frans, een romaanse taal, voor de Nederlander toch al minder makkelijk dan Duits of Engels. Te laat besteedt men aandacht aan het lezen van boeken. De eerste drie jaar wordt er gewerkt met een driedelige leergang, en ieder boek moet, om praktische redenen, aan het eind van het jaar uit zijn!

Zeker met het teruglopende aantal lessen betekent dit een ware race tegen de klok, voor docent en klas. Sommige methodes besteden wel aandacht aan het lezen van wat langere teksten, maar een echt boek om te lezen is niet geïntegreerd, al bestaan er in enkele gevallen passende leesboekjes. Maar ook daar is vaak geen tijd voor.

In de vierde klas aanbeland moet de leerling opeens hele boeken gaan lezen, liefst (veel te moeilijke) titels voor de examenlijst. Daartoe is hij dan dus niet in staat. Met als gevolg dat hij niet leest en zijn toevlucht neemt tot vertalingen en uittreksels. Scholen

waar men op gezette tijden uittreksels verlangt en tijdens het mondeling examen een lijst met 10 à 12 titels bespreekt, kennen dit verschijnsel maar al te goed.

Problemen van de leraar

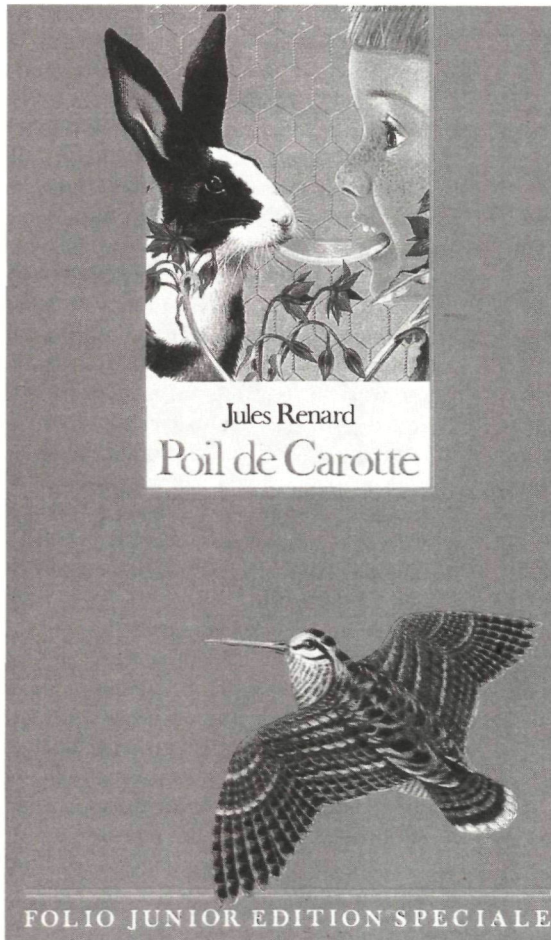
De docent heeft te maken met deze leerlingen, vaak in volle klassen, met voorschriften voor schoolonderzoek en met gebrek aan tijd. Hoe de leerlingen tot lezen aan te zetten, hoe te controleren? Nu gaat dit artikel niet uit van utopieën: over het algemeen geeft de gemiddelde leraar Frans in Nederland klassikaal les, hoezeer er ook gepleit wordt voor individualisering. Toch is het lezen van een boek een individuele bezigheid bij uitstek; en met die individualiteit weten de meeste secties en collega's niet altijd raad. We hebben het hier niet over het lezen van een krantenartikel of examentekst in de klas: intensief lezen en strategieën leren toepassen is iets anders dan het lezen van lange teksten, al biedt oefening in het één wel steun bij het ander.

Docenten en scholen verschillen onderling

Docenten hebben uiteenlopende opvattingen over het lezen van boeken en de toetsing daarvan. Over het waarom, het wat en het hoe. Voor de een is lezen kennis maken met literatuur, voor de ander aanvullende taalverwerving, voor de derde niet meer dan een obligaat programma-onderdeel, voor de vierde een combinatie van deze zienswijzen. De een accepteert alleen literaire titels, van de ander mag een werkje uit de serie *Harlequin* (boektreeks) ook. Eens was er een leerling die *Poil de Carotte* niet op zijn lijst mocht zetten omdat het in de serie Folio Junior voorkwam! Sommigen verbieden titels waarvan een vertaling bestaat, anderen vinden het juist goed als leerlingen die ernaast houden, dan begrijpen ze tenminste waar het over gaat. De ene leraar eist een grondige analyse, de ander is tevreden als hij constateert dat de leerling het boek heeft doorgeworsteld, zonder alle nuances te begrijpen. Ook de evaluatie is niet overal gelijk: mondeling of schriftelijk, met of zonder standaardmodel, wel of niet in het Frans. En zowel regionaal als per schoolsoort bestaan grote niveaoverschillen. Een docent van een mavo in een landelijke streek in het noorden leest in 4-mavo *La vie devant soi* van Gary; een collega in een moeilijke buurt van een grote stad klaagt dat geen havo-leerling bij hem in staat is het eenvoudigste boekje te lezen.

Leesplan

Sommige secties maken duidelijke afspraken over lezen door de jaren heen; vooral Montessorischolen zijn hier sterk in. Maar in veel gevallen beginnen leerlingen pas in het 4e jaar zelfstandig te lezen. Vaak al titels voor de examenlijst, teksten die ze eigenlijk nog niet aankunnen. Als de docent dan ook

nog zegt 'het is jullie zaak, ik bemoei me er niet mee, op het examen zien we wel' (is gebeurd!), komt er van lezen, laat staan van leesplezier, natuurlijk weinig of niets terecht.

De didactiekcommissie zou dan ook willen pleiten voor een leesplan, officieel in het schoolwerkplan op te nemen. Belangrijkste element is dat de leerling vanaf het eerste jaar ieder trimester minimaal één boek(je) leest. Eind mavo kan hij dan bogen op 12 titels, voor havo worden het er 15 en voor vwo 18, in opklimmende moeilijkheidsgraad. Zittenblijvers dienen met nieuwe titels te komen, zodat veel examenkandidaten uiteindelijk drie of zes boeken meer op de lijst hebben staan. Een duidelijk procesgerichte aanpak dus, zonder plotselinge overgang van Niets naar Sartre.

Het schoolonderzoek kan beperkt blijven tot bespreking van één of twee titels tegen de achtergrond van de totale lijst. Ook klassikaal gelezen werken, zoals het jaarlijkse Franse toneelstuk, kunnen, mits voldoende bevonden, worden afgetekend. Een leesdossier, voorgesteld voor de tweede fase, is slechts haalbaar in 5 en 6-vwo indien men er niet te hoge eisen aan stelt. Wat betreft de andere groepen lijkt ons deze opzet voor Frans te ambitieus. Thematisch lezen met eventueel wat secundaire literatuur of krantenteksten is eerder mogelijk, al zal dit maar een deelvorm kunnen zijn: men leest niet jaren achtereenvolgend over eenzelfde thema!

Leeskaart

In bovengenoemd leesplan heeft iedere leerling een leeskaart waarop de gelezen boeken staan aangetekend. De docent houdt deze onder zijn beheer en geeft hem door aan de collega in de volgende klas. Hij tekent er alleen op aan of een boek echt helemaal gelezen is, een mogelijke beoordeling bewaart hij voor zijn cijferboekje van het betreffende trimester. Een voorbeeld van zo'n kaart staat hieronder sterk verkleind afgedrukt. Men kan hem overnemen op A4-formaat en dan dubbelzijdig kopiëren en in tweeën snijden ofwel enkelzijdig kopiëren en omvouwen. Dit op dun karton, met een eigen kleur voor iedere jaargang.

Leeskaart Naam:

Datum:	Klas:	Auteur:	Titel:	Docent:

Datum:	Klas:	Auteur:	Titel:	Docent:

Lesplan

Leerlingen zomaar naar de bibliotheek sturen met de mededeling dat het aldaar uitgekozen boek over een maand wordt overhoord, dat werkt niet. De docent zal in de les een minimum aan tijd en energie aan de boeken moeten besteden. Daarbij komt een fasemodel van pas dat bestaat uit:

- 1. oriëntatie
- 2. keuzemoment
- 3. volgsysteem
- 4. eindcontrole

Hoe werkt dat? In een klassengesprek wijst de docent op het nut en genoeg van lezen. Leesplezier: nooit een boek lezen dat je niet ligt, wel proberen door de eerste bladzijden heen te komen. Hij suggereert hoe te kiezen: titel bekijken, achterflap lezen, tekst doorbladeren en docent, bibliothecaris of medeleerlingen om aanbevelingen vragen. Een heel uur individueel in de klas lezen biedt de mogelijkheid tot observatie en hulpverlening. Ook daarna houdt de docent nog regelmatig de vinger aan de pols, mogelijk met

behulp van een leesschrift. Voor evaluatie of toets tenslotte zijn er mondeling en schriftelijk allerlei mogelijkheden. Variatie is hier geboden.

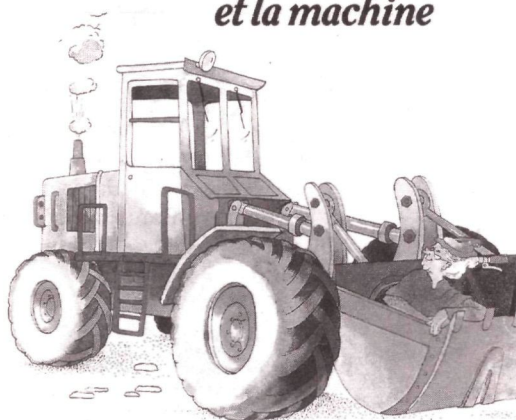
Een voorbeeld

In een nieuwe klas, 4-havo bijvoorbeeld, besteedt men twee of drie uur aan stillezen, de eerste keer liefst in de bibliotheek. Als dat niet kan, de boeken meenemen naar de klas, na voorafgaand overleg met de bibliothecaris. De leraar steekt geschikte boeken omhoog terwijl hij in enkele woorden zegt wat voor soort boek het is. Liefhebbers mogen erin beginnen. Wanneer iedereen een boek heeft, gaat de docent observeren, aanmoedigen en uitleg geven waar nodig. Als een titel niet bevalt, kan de leerling nog makkelijk ruilen. Aan het eind van het leesuur levert hij een van tevoren gekregen blaadje in, met daarop de titel, nummers van de pagina's die hij heeft gelezen en enkele woorden over de inhoud. Zo leert de docent snel ieders leesgedrag kennen en ziet hij waar de meeste begeleiding nodig is. De leerling begrijpt ook dat lezen belangrijk is: hij moet een blaadje inleveren en de docent besteedt er kostbare lestijd aan! Afhankelijk van de grootte en aard van de klas, enkele opeenvolgende uren doorgaan met stillezen in de les. Het is echt geen verloren tijd! Als alle leerlingen serieus met een boek bezig zijn, wordt het blaadje vervangen door een leesschrift.

BULDO ET LA VIEILLE DAME

1

*la vieille dame
et la machine*

HACHETTE
Ecoles

Leesschrift

De docent koopt voor iedere leerling een dun leesschrift, per klas verschillend van kleur. (Zoiets zijn de leerlingen absoluut niet gewend!). Na vermelding van datum en gelezen pagina's in de kantlijn volgt een

korte inhoud van het gelezene, bij voorkeur in het Frans. In het begin de leerlingen erop wijzen dat enkele regels voldoende zijn en er geen hele stukken overgeschreven dienen te worden. De eerste les van iedere week worden de schriften ingeleverd, zo nodig met het betreffende boek. Nakijken vraagt niet meer dan enkele minuten per schrift. Eronder een, meestal positieve, beoordeling zetten: *tb* (*très bien*), *b* (*bien*), *ab* (*assez bien*), *s* (*suffisant*), *p* (*passable*), *i* (*insuffisant*), *m* (*mauvais*), of een paraaf als er de komende twee dagen geen tijd is om na te kijken, want de leerling moet het schrift aan het eind van de week wel terug krijgen. Per rapport afsluiten met een echt cijfer, waarbij vooral telt of het schrift iedere week is ingeleverd. Wie slechts vier van de acht keer een paar bladzijden heeft gelezen krijgt onvoldoende. Sommige leerlingen zeggen: 'Ik wil een boek in één keer uitlezen.' Antwoord: 'Dat mag best, maar dan de eerste weken, en niet vlak voor het rapportcijfer.' De ervaring leert dat men slechts zelden een Frans boek in één ruk uitleest.

Het is dus niet de bedoeling van dit schrift dat er een mooi uittreksel in komt te staan, ook niet dat de leerling gaat analyseren of reageren, maar simpelweg dat hij laat zien te hebben gelezen. Frauderen is op deze manier vrijwel uitgesloten en de docent begeleidt zonder overmatige inspanning de hele klas. Bovendien kan de leerling individueel werken, qua belangstelling en niveau: is het boek te moeilijk of te saai, dan is er immers altijd nog een makkelijkere of een leukere titel!

Klassikaal en toch individueel

Het lesmodel uit bovenstaand voorbeeld is bruikbaar bij teksten zonder enig begeleidend materiaal.

Beschikt men echter over vragen en opdrachten dan zijn er andere mogelijkheden. Bij de *Contes du CE* van Bouclon (Folio-project) bijvoorbeeld bestaat een viertraps systeem:

1. woorden raden met behulp van symbolen
2. woorden krijgen met vertaling
3. opdrachten maken
4. zelf opdrachten corrigeren

Ook is er een cassette, met walkman te beluisteren. In de docentenhandleiding staat een leesproject van ongeveer twee weken in zeg 3-havo uitvoerig beschreven. Uit de vier maal acht titels maakt iedere leerling een keuze en gaat aan het werk met een vel papier en stap 1. Hij laat het resultaat aan de leraar zien, die hem dan stap 2 geeft, en zo voort. Als alle stappen gedaan zijn kiest de leerling een nieuwe titel. Aan het eind van het uur gaat de leraar bij de deur staan en neemt de boekjes in, die ook het opdrachtkaartje en uitstekend papier met naam bevatten. Zo kan hij ze volgende les snel weer uitdelen en gaat ieder verder waar hij was gebleven. De docent noteert wie welke titel heeft gelezen en geeft na afloop een totaalcijfer. Opvallend zijn de verschillen: sommigen lezen 3 boekjes, anderen 6. Zo leert men zijn leerlingen kennen! Speciaal collega's die gewend zijn klassikaal les te geven zullen ervaren dat het nu goed mogelijk is zonder extra inspanning en zonder leer-

gedruis iedere leerling individueel te laten werken, te observeren en te controleren.

Groepswork

In de hoogste klassen kan de hele klas soms aan één titel werken. Nadat het boek gelezen is – de leraar leest het begin voor en liefst nog veel meer – bestuderen groepjes van twee of drie leerlingen een aspect van het boek. Al naar gelang de aard ervan kunnen dat zijn de verhaallijn, de tijd, de ruimte, de personages, de stijl, de symboliek, de schrijver, invloed van stromingen, vergelijking met film, met andere titels, eigen illustraties, etc. Een goede opdracht voor de studie-uren! De verslagjes, met de namen eronder, in het Frans en gecorrigeerd door de leraar, worden gebundeld tot een boekje en in de bibliotheek gezet. Prima voor volgende generaties.

Welke titels?

In de onderbouw zijn er voor Frans nauwelijks authentieke teksten te vinden die de leerlingen ook werkelijk aankunnen, ook – of misschien juist – wanneer het gaat om jeugd- of jongerenboeken. Een vocabulaire van ± 2000 woorden is daarvoor beslist onvoldoende, en niet voor niets bestaan de mavo-examens vaak uit min of meer bewerkte teksten. Toch moet goed leesgedrag vanaf het begin worden aangekweekt. Helaas verdraagt het feit dat volwassen teksten in de eerste jaren onbereikbaar zijn zich slecht met het besef dat een van de belangrijkste prikkels tot lezen in de belangstellingssfeer van de lezer ligt. Maar de bereidheid van de lezer om in het begin genoeg te nemen met een wat 'kinderachtig' verhaal wordt beloond door de voldoening een Frans boek te hebben gelezen. Het is goed om de leerlingen hiertoe aan te moedigen. Woordenlijstjes zijn en blijven een haast onmisbaar hulpmiddel. Meulenhoff, Thieme en Wolters-Noordhoff geven een aantal geannoteerde boekjes uit voor de eerste twee leerjaren; sommige lijken echter meer bedoeld voor het vergroten van civilisation- en taalkennis dan dat het echt spannende verhalen zijn. Uitgeverij SMD brengt Bibliobus, geschreven voor de doelgroep, maar met minder goede didactische begeleiding. Deze is juist zeer uitgebreid bij de Buldo-serie (Folio-project), die dan weer is geschreven voor 6-jarigen, al vinden ook volwassenen de teksten aardig. Easy readers zijn nogal eens onsamenhangend vanwege de sterk ingekorte hoofdstukken en de verminkte taal.

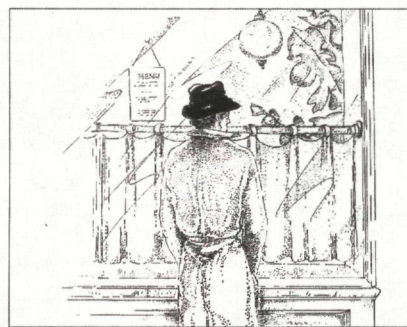
Voor de middenklassen en vooral voor de bovenbouw is er meer keus, wat niet wegneemt dat allerwegen belangstelling bestaat voor nieuwe titels. Te vaak nog beperken boekenlijsten zich tot oude bekenden als *Le Petit Nicolas*, *Le Petit Prince* en *Le gentil Petit Diable*. Voor de bovenbouw hebben Meulenhoff en Wolters-Noordhoff enkele geannoteerde uitgaven en zijn 28 succesvolle titels van het Folio-project beschikbaar. Een aanrader is ook de serie *Lecto-France*. Het is verder verheugend dat er sinds kort in Frankrijk veel aandacht is voor jongerenliteratuur, getuige series als *Cascade*, *Page Blanche*, *Pleine Lune*, *Les uns les autres*, *Zanzibar* en de uitgaven van *L'Ecole des Loisirs*. Zij zijn terug te vinden in het project *Au plaisir de lire*, van de

Frans e ambassade, de vereniging van schoolbibliothecarissen en de didactiekcommissie Frans. Meer dan 640 titels, 3400 boeken, zijn op tientallen scholen uitgetest. Binnenkort komt er een gezamenlijke catalogus, waarin ook andere veel gelezen titels worden opgenomen, mét de appreciatie van de leerlingen. Deze kan trouwens sterk verschillen. Zo zei een meisje uit 4-mavo eens tegen een docent over *Lullaby*, van Le Clézio: 'Mevrouw, dit is het mooiste boek dat ik ooit gelezen heb!' Kort daarop hoorde deze docent bij een stand de ene collega tegen de andere zeggen: 'Dat boek moet je nooit nemen, er gebeurt niets in!' De een houdt van liefdesromans, de ander van oorlogsverhalen. Een gelijknamige filmversie die draait kan van invloed zijn. Maar we weten dat bepaalde titels nu eens erg in zijn en dan weer jaren geen aftrek vinden, zonder aanwijsbare oorzaak. Waarschijnlijk een kwestie van mode.

FREDERIC DARD

LE MONTE-CHARGE

LECTO-FRANCE

Criteria voor de lijst

Wat de leerling in de tweede fase precies moet gaan lezen is nog niet helemaal duidelijk, dát hij het moet gaan doen is echter wel zeker. Op het ogenblik wisselen de eisen van school tot school: 10 titels, 12 titels, 15 titels per examen, of een x-aantal gelezen bladzijden. Maar een titel kan slaan op een dun of een dik boek, een pagina kan groot of klein zijn gedrukt, de ene tekst is moeilijker dan de andere. Wie vanaf de brugklas een lijst bijhoudt zoals hierboven beschreven, zal bepaalde titels niet verbieden, maar wel progressie eisen. Bij beoordeling voor een cijfer kunnen kwaliteit en kwantiteit van invloed zijn. Bekend is dat veel collega's de neiging hebben het leesniveau

van de leerlingen te overschatten. Als deze de tekst niet of nauwelijks aankunnen wordt hun leesplezier er niet groter op! Goed letten dus op de werkelijke leescapaciteiten; een leesschrift is daar bijzonder geschikt voor.

Het komt voor dat collega's laten kiezen uit een verplichte lijst van titels die zij zelf goed kennen. Eigen initiatief en keuzevrijheid van de lezer zijn dan beperkt. Maar kan de docent hem onbekende titels accepteren? Zeker wel, mits hij bij de controle over het boek beschikt. Uitgezonderd het stellen van eigen gerichte vragen over de tekst blijven alle vormen van toetsing mogelijk.

Daarnaast bestaat de behoefte het niveau van de eigen leerlingen te vergelijken met dat van andere. Waarom zouden we niet eens, zoals in het buitenland gebeurt, één of meer werken landelijk verplicht stellen, met een centrale toets aan het eind van het jaar? Iedereen weet dan waar hij aan toe is, docent en leerlingen zullen samen het beste ervan proberen te maken en ook nog jaarlijks vers voer krijgen.

Controle

Het 'overhoren' van boeken kost menig collega hoofdbreken. De didactiekcommissie pleit voor grote variatie, ter voorkoming van fraude en sleur. Twee soorten evaluatie zijn mogelijk:

Doorlopende toetsing

- sturende vragen en opdrachten tijdens het lezen, als die er tenminste zijn;
- verwachtingen opschrijven en vergelijken met het verhaal, maar dit niet altijd doen;
- een leesschrift zoals hierboven beschreven, maar ook dat niet zes jaar lang; vierde en vijfde klassen zijn er zeer geschikt voor.

Toetsing achteraf

- leescontrolekaart met bijvoorbeeld *vrai-faux* of meerkeuzevragen, zoals voor de onderbouw die van Dislibon bij 150 (!) titels, of voor de middenklassen die bij het Folio-project;
- op het boek toegesneden open vragen, zoals voor de bovenbouw in Lezen onder de loupe;
- open vragen in het algemeen;
- invullen van een fiche de contrôle;
- samenvatting maken al dan niet in het Frans, al dan niet in de klas, al dan niet met boek;
- mondelinge vragen in de klas;
- individueel gesprekje.

Moet de toetsing in het Nederlands of in het Frans gebeuren? De didactiekcommissie heeft een voorkeur voor gebruik van het Frans, met de clausule dat, als dit soms niet lukt, Nederlands is toegestaan. De onderwijskunde tenslotte leert dat kandidaten tevoren bekend moeten zijn met de toetsvorm. Toch is het in dit specifieke geval goed om de leerlingen niet altijd van te voren mee te delen welke van de bovengenoemde toetsvormen zullen worden gebruikt. De opdracht luidt dan dat ze het boek gelezen moeten hebben *en het voor de toets meebrengen*. Dit voorkomt het gebruik van vertalingen en overschrijven van uitreksels.

Randvoorwaarden

Een aantrekkelijk boekenaanbod is van het grootst belang. Helaas is het met de catalogus Frans in de meeste schoolbibliotheken bedroevend gesteld, uitzonderingen daargelaten. De directie van de school moet duidelijk beseffen dat het lezen hiermee staat of valt. En een sectie die enthousiast een lees- en lesplan op gaat zetten zal haar daarvan kunnen overtuigen en extra faciliteiten krijgen!

Conclusie

Door gebrek aan taalkennis én door tal van externe factoren is het buitengewoon moeilijk leerlingen werkelijk Franse boeken te laten lezen. De didactiekcommissie pleit daarom voor een procesgerichte aanpak, waarbij zij *vanaf het begin ieder trimester een boekje* lezen. Liever van Buldo naar Duras dan van Niets naar Sartre! Een duidelijk op te bouwen leeskaart verzelt de lezer van brugklas tot eindexamen. Een examen waarop men slechts een enkele titel bespreekt, tegen de achtergrond van de totale leeservaring. Voorwaarden voor goed resultaat zijn een welomschreven leesplan door de jaren heen, gestructureerde lesplannen en veel controlemomenten in gevarieerde vorm; bovendien een ruim aanbod van titels, beschikbaarheid van enkele lesuren per trimester en een redelijke inzet van de docent.

Noot

Dit artikel komt voort uit jarenlange praktijkervaring en uit discussies in de didactiekcommissie Frans. Een samenvatting werd gepresenteerd op de jaarvergadering van de sectie Frans in 1996. Voor informatie over Dislibon: Wil Capel-Traas, 0113-214804; over Foliofonds: Ankie Daams, 020-6790519; over Lecto-France: Frans de Waal, 020-6712120; over Lezen onder de loupe: Mart Barends, 0345-515363.

Ankie Daams-Moussault

schreef verschillende vocabulaireboeken.

Is voorzitter van de didactiekcommissie Frans, lid van de adviescommissie LOKV en verzorgt sinds 1984 het Project Folio-Buldo. Doet onderzoek naar vocabulaireselectie en

Eerder verscheen in *Levende Talen* van haar hand 'Een communicatief begin' (LT 412, 1986), 'Naar het Franse toneel' (LT 473, 1992) en 'Franse poëzie in de klas' (LT 502, 1995). Samen met dit artikel vormen zij de kern van haar werk als docent Frans in het voortgezet onderwijs, in het volwassenenonderwijs en aan de lerarenopleiding. Adres: Banstraat 38, 1071 KA Amsterdam.